

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 15^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1962

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΕΠΑΜ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΕΓΚΡΙΣΙΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ἐγένετο ἡ ἔγκρισις ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τοῦ οἰκονομικοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔτους 1961.

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ὁ Πρόεδρος, ἀρχομένης τῆς συνεδρίας, ἀγγέλλει ἐπίσημως, ὡς κάτωθι, τὸν θάνατον τοῦ **Γεωργίου Παπανικολάου**, ἐπιτίμου μέλους τῆς Ἀκαδημίας.

Κύριοι συνάδελφοι,

Μετὰ μεγάλης λύπης ἀναγγέλλω τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον ἐν Μιάμι τῆς Φλωρίδος τῶν Η. Π. τῆς Ἀμερικῆς τοῦ ἐπιφανοῦς Ἑλληνοῦ καὶ ἑξαιρέτου ἐπιστήμονος, ἐπιτίμου δὲ μέλους τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν, Γεωργίου Παπανικολάου.

Ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν, τὰς ὁποίας ἐπέσπειρεν ἢ παρὰ πάντων τῶν ἐπιστημόνων τοῦ κόσμου ἀναγνώρισις τῆς ἐργασίας του περὶ τῆς πρωίμου ἀνιχνεύσεως εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου τῶν σπερμάτων τῆς ἐπαράτου νόσου, ὥστε τὰ ἐξ αὐτῆς ἀπειροπληθῆ θύματα νὰ περιορίζονται σημαντικῶς, δικαίως κατέταξεν ἑαυτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐξαιρετικὴ τιμὴ εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐξέθρεψε τοιοῦτο περιφανὲς τέκνον, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἀπεμακρύνθη τῆς ἑλληνικῆς γῆς οὐδέποτε ἔπαυσε, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τοῦ βίου του, νὰ τρέφῃ ἄσβεστον τὴν ἀγάπην εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τὸν πόθον, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν, ἵνα ἐφησυχάσῃ μετὰ πολύμοχθον πολυετῆ ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν καὶ εὖρη τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν εἰς τὰ χόματα τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

Ἄλλως ὅμως ἐπεφύλασεν ἡ μοῖρα!

Αἰωνία καὶ ἀγήρω ἔσται αὐτοῦ ἡ μνήμη.

Παρακαλῶ, ὅπως ἐγειρόμενοι τηρήσωμεν σιγὴν 1' εἰς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ ἐπιφανοῦς ἀνδρός.

*

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Προέδρου κ. Ἐπαμ. Θωμοπούλου ἀγγελίαν, ὡς ἄνω, τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργίου Παπανικολάου, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γεώργ. Ἰωακείμογλου εἶπε τὰ κάτωθι περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητος ἐν γένει τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιτίμου ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ Γεώργιος Παπανικολάου, υἱὸς τοῦ ἱατροῦ καὶ βουλευτοῦ Νικολάου Παπανικολάου, ἐγεννήθη ἐν Κύμῃ τῆς Εὐβοίας τὴν 13ην Μαΐου 1883. Τὰς ἱατρικὰς του σπουδὰς ἐπεράτωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1904. Μετέβη κατόπιν εἰς Γερμανίαν καὶ ἐσπούδασε Βιολογίαν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰένας, τοῦ Freiburg καὶ τοῦ Μονάχου. Εἰς τὸ Μόναχον ἔλαβε τὸ 1910 τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Μαίρην Μαυρογέννη, ἣτις ὑπῆρξε μέχρι τοῦ θανάτου του, ὄχι μόνον πιστὴ σύζυγος, ἀλλὰ καὶ βοηθὸς καὶ συμπαραστάτης εἰς τὸ ἐπιστημονικόν του ἔργον.

Κατὰ τὰ ἔτη 1910 - 1911 εἰργάσθη ὡς βοηθὸς εἰς τὸ Ὠκεανογραφικὸν Μουσεῖον τοῦ Μονακὸ καὶ ἔλαβε μέρος, ὡς βιολόγος, εἰς ὠκεανογραφικὰς ἐξερευνήσεις. Ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα διὰ τὴν ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Τὸ 1913 μετέβη εἰς Νέαν Ὑόρκην ὅπου παρὰ τὰς μεγάλας ἀντιξοότητας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν Ἐπιστήμην. Κατῳρθωσε νὰ προσληφθῇ εἰς τὸ τμήμα Παθολογικῆς Ἀνατομίας τοῦ Νοσοκομείου τῆς Νέας Ὑόρκης (New York Hospital). Τὸ 1914 εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Cornell, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1916 - 1923 καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ ἐπιμελητοῦ (instructor) τῆς Ἀνατομίας. Διετέλεσεν εἰς τὸ αὐτὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὰ ἔτη 1923 - 1935 ὑφηγητῆς (Assistant Professor), 1935 - 1947 ἔκτακτος καθηγητῆς (Associate Professor) τῆς Ἀνατομίας καὶ σύμβουλος ἱατρὸς (Consultant) τοῦ τμήματος Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογίας. Τέλος τὸ 1947 προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν. Τρία ἔτη ἀργότερον ἐγένετο ὁμότιμος καθηγητῆς (Professor Emeritus). Διετέλεσε σύμβουλος ἱατρὸς εἰς τὴν Κλινικὴν προφυλάξεως καρκίνου εἰς τὸ Memorial Hospital τοῦ Ἰδρύματος Kate Depew Strang, μέλος τῆς Ἀνατομικῆς Ἐταιρίας καὶ τῆς Ἐταιρίας πειραματικῆς Βιολογίας καὶ Ἱατρικῆς.

Ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν καὶ Ἱατρῶν ἐν Βοστώνῃ, καθὼς καὶ ἡ Ἐνωσις τῶν Ἀμερικανικῶν Ἱατρικῶν Κολλεγίων ἀπένειμαν βραβεῖα εἰς τὸν Γεώργιον Παπανικολάου. Τὸ 1949 ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπίτιμος διδάκτωρ.

Ἐξελέγη Ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας τὸν Ἰούνιον τοῦ 1932, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ 1957 ἀνεκηρύχθη παμψηφεί Ἐπίτιμον μέλος αὐτῆς. Ἡ τιμητικὴ αὐτῆ διάκρισις ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν τῶν τιμῶν, αἵτινες προβλέπονται ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ὁ θάνατος εὔρε τὸν Γεώργιον Παπανικολάου εἰς Μαϊάμι τῆς Φλωρίδος, ὅπου εἰργάζετο εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Ἐρεῦνης καρκίνου, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομά του (Papanicolaou Cancer Research Institute at Miami).

Αὐτὴ εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ σταδιοδρομία τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος.

Αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται τοῦ Παπανικολάου ἀφοροῦν εἰς σπουδαῖα θέματα τῆς κληρονομικότητος, τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ καρκίνου.

Ἡ ἐναίσιμος διατριβὴ του φέρει τὸν τίτλον «*Περὶ τῶν ὄρων τῆς φυλετικῆς διαφοροποιήσεως τῶν Δαφνιδῶν*» (Ueber die Bedingungen der sexuellen Differenzierung bei Daphniden). Τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τῆς διατριβῆς ταύτης ἐμφαίνει τὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἐδημοσιεύθη ὄχι μόνον ὡς ἐναίσιμος διατριβὴ ἀλλὰ καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὸν 30ὸν τόμον τοῦ Biologisches Centrablatt, 1910. Εἰς συγγενὲς θέμα ἀφορᾷ καὶ ἡ δευτέρα ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ Παπανικολάου. Ἄλλαι ἐργασίαι του ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐκφυλιστικὴν κληρονομικὴν ἐνέργειαν τοῦ οἰνοπνεύματος, τὴν ὁποίαν ἐμελέτησεν ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων.

Μία ἐξαιρετικῆς σημασίας πειραματικὴ μελέτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Παπανικολάου ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Ἀμερικανὸν C. R. Stockard τὸ 1917 εἰς τὸ American Journal of Anatomy ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὑπαρξίς τυπικοῦ περιοδικοῦ οἴστρου ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων μὲ μελέτην τῶν ἱστολογικῶν καὶ φυσιολογικῶν ἀλλοιώσεων*» (The existence of Typical Oestrus Cycle in the Guinea Pig with a study of its Histological and Physiological Changes).

Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ περιγράφεται μέθοδος διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων τὰς περιοδικὰς μεταβολὰς τῶν βλεννογόνων μήτρας καὶ κολεοῦ, τὰς ἀποτελούσας τὸν γεννητικὸν κύκλον τῶν ζώων, δι' ἀπλῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐκκρίματος τοῦ κόλπου. Τὸ ἔκκριμα φέρεται ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακῶς καὶ τὸ ληφθὲν ἐπίχρισμα χρωματίζεται μὲ κατάλληλον χρωστικὴν. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ὁ Παπανικολάου ἐχρησιμοποίησεν ἀργότερον διὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ καρκινικὰ κύτταρα διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως κολπικῶν ἐπιχρισμάτων ἐπὶ γυναικῶν καὶ νὰ διαγνώσῃ καρκίνον τῆς μήτρας εἰς πρῶτον στάδιον.

Ὁ καρκίνος τῶν περισσοτέρων ὀργάνων ἴσται σήμερον, ἐὰν ἡ διάγνωσις γίνῃ ἐγκαίρως. Χιλιάδες γυναικῶν ἐσώθησαν χάρις εἰς τὸν Παπανικολάου.

Ἐγένετο ἰδρυτῆς νέου κλάδου τῆς Ἱατρικῆς, δηλαδή τῆς ἀποφολιδωτικῆς κυτταρολογίας.

Ἀνεξαρτήτως τῆς σημασίας τῆς μεθόδου Παπανικολάου διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ καρκίνου, ἡ μελέτη περὶ τῶν περιοδικῶν μεταβολῶν τῶν βλεννογόνων μήτρας καὶ κολεοῦ ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ὁρμονῶν τοῦ θήλεος¹.

Τὰ εὐρήματα τοῦ Παπανικολάου ἐπὶ ἰνδικῶν χοιριδίων ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν J. A. Long καὶ H. M. Evans ἐπὶ ἐπιμύων καὶ ὑπὸ τοῦ E. Allen ἐπὶ λευκῶν ποντικῶν.

Εἰς τὸ στάδιον τοῦ οἴστρου τὸ ἔκκριμα τοῦ κόλπου περιέχει ἀπίρηνα, κερατινοποιηθέντα κύτταρα, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν βώλακες. Ἐὰν εὐνουχίσωμεν τὰ ζῷα, δηλαδή ἀφαιρέσωμεν διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως τὰς ᾠοθήκας, τὸ ἔκκριμα τοῦ κόλπου οὐδέποτε περιέχει βώλακας. Οἱ E. Allen καὶ E. Doisy εὗρον ὅτι ἡ ἔνεσις ὑγροῦ τῶν ᾠοθυλακίων εἰς εὐνουχισθέντα ζῷα τὰ ἐπαναφέρει εἰς τὸ στάδιον τοῦ οἴστρου, ὅποτε τὸ ἔκκριμα τοῦ κολεοῦ περιέχει πάλιν βώλακας.

Ἡ μέθοδος αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιστημονικὴ βάσις ὅχι μόνον τῆς ἀπομονώσεως τῶν φυσικῶν οἰστρογόνων ὁρμονῶν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνευρέσεως συνθετικῶν οἰστρογόνων φαρμάκων, σπουδαιοτάτων διὰ τὴν θεραπείαν παθήσεων ὅχι μόνον τοῦ θήλεος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἄρρενος.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀνακαλύψεις δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν, ἐὰν δὲν εἶχον προηγηθῆ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Παπανικολάου περὶ τοῦ γεννητικοῦ κύκλου τῶν ἰνδικῶν χοιριδίων. Οὗτος ἐδημοσίευσεν ἄνω τῶν 100 ἐργασιῶν εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά.

Ἀπὸ τὰς μονογραφίας του ἀναφέρω τὰς ἑξῆς:

1) *Ὁ γεννητικὸς κύκλος ἐπὶ γυναικῶν ὡς διαπιστοῦται διὰ κολπικῶν ἐπιχρισμάτων* (The sexual cycle in the human female as revealed in vaginal smears, 1933).

2) *Διάγνωσις τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας διὰ κολπικῶν ἐπιχρισμάτων* (Diagnosis of uterine cancer by the vaginal smear, 1943).

Ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος Ἀριστοτέλης Κούζης παρουσίασε κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίαν τῆς 4ης Ἰουνίου 1959 τὸν Ἔατλαντα ἀποφολιδωτικῆς κυτταρολογίας τοῦ Παπανικολάου καὶ ἀνέφερε τὴν σημασίαν τῶν ἐρευνῶν τοῦ Παπανικολάου, ὅχι μόνον διὰ τὴν διάγνωσιν τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁργάνων (προστάτου, βρόγχων, στομάχου κτλ.).

¹ Βλ. Γ. ΓΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ, Φαρμακολογία, ἔκδ. 5η, τόμ. Β', σελ. 376, 1954.

Ὁ Παπανικολάου παρέμεινε ἄνω τῶν 50 ἐτῶν ἐν τῇ ξένῃ, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του. Εἰς ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε τὴν 15ην Νοεμβρίου 1932 πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἐκλογῆς του ὡς ἀντεπιστέλλοντος μέλους γράφει μεταξὺ ἄλλων: «Ἰδιαιτέρως μὲ καθιστᾷ εὐτυχῆ καὶ ὑπερήφανον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ τιμητικὴ αὕτη διάκρισις προέρχεται ἐκ μέρους τῶν πλέον ἐκλεκτῶν διανοουμένων τῆς μητρικῆς μου χώρας, τῆς ὁποίας αἱ εὐγενεῖς παραδόσεις ἀπετέλουν δι' ἐμὲ πάντοτε τὴν μεγαλύτεραν πηγὴν ἐμπνεύσεως καὶ ἰδεολογίας. Τὰς παραδόσεις αὐτὰς αἰσθάνομαι ὑπὲρ ποτε τὸ καθῆκον, ὅπως προτάξω ὡς τὸν ἀπώτατον σκοπὸν τῆς ζωῆς μου, διαθέτων ἐξ ὁλοκλήρου τὰς μικρὰς μου δυνάμεις εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ προαγωγὴν τῆς καθαρᾶς Ἐπιστήμης».

Ἡ διεθνὴς Ἐπιστήμη ἔχασεν ἓνα ἐξέχοντα ἐπιστήμονα, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἔχασεν ἓνα ἐξέχοντα ἐπιστήμονα καὶ ἓνα ἄριστον πατριώτην.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰωάνν. Καλιτσουνάκης**, παρουσιάζων τὸ βιβλίον τοῦ Χρ. Σολωμονίδου, *Ἡ Παιδεία στὴ Σμύρνη*, εἶπε τὰ ἑξῆς.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἓν νέον βιβλίον τοῦ κ. Χρήστου Σολωμονίδου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἡ παιδεία στὴ Σμύρνη*».

Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἐκ 430 σελίδων, ἐξεδόθη τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ εἶναι τὸ ἔβδομον ἐκ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὁ τόσον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐδῶ τοὺς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ γνωστὸς συγγραφεὺς του. Δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ νὰ λησμονηθῇ τὸ τί ὑπῆρξεν ἄλλοτε διὰ τὸν Ἑλληνισμόν ἢ Σμύρνη, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει πάντοτε ἐστραμμένην τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς πόθους του.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας ἐν Σμύρνῃ. Τὰ προσηγηθέντα ἀφεώρων εἰς τὸ Θέατρον στὴ Σμύρνη (1954), εἰς τὴν Ἱατρικὴν στὴ Σμύρνη (1955), εἰς τὴν δημοσιογραφίαν στὴ Σμύρνη (1959) καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν στὴ Σμύρνη, εἰς τὸν ὕμνον καὶ θρῆνον τῆς Σμύρνης κτλ.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐνταῦθα νὰ ἀναλύσω ἢ καὶ νὰ περιγράψω ἀπλῶς τὸ ἀδρὸν περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου, τὸ ὁποῖον δὲν περιέχει μόνον τὴν ἐκπαιδευτικὴν Ἱστορίαν τῆς Σμύρνης, ἀλλὰ ἐγκαλεῖ πολλὰ καὶ τὴν συνυφασμένην μὲ αὐτὴν εἰς τόσα σημεῖα ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Εἰς ὅλους μας εἶναι γνωστὴ ἡ περίφημος Εὐαγγελικὴ Σχολὴ Σμύρνης, ἡ ὁποία ἔζησεν ἐπὶ δύο αἰῶνας, τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς αὐτῆς, τὸ Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον, τὸ Ὀμήρειον Παρθεναγωγεῖον, ἔπειτα τὰ περίφημα ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια, τὸ Ἑλ-